

ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ Γ'.

Τῷ περὶ πολιτείας ἐπισκοποῦντι, καὶ τίς ἐκάστη καὶ 1274 b 32
 ποία τις, σχεδὸν πρώτη σκέψις περὶ πόλεως ἰδεῖν, τί ποτε
 ἐστὶν ἡ πόλις· νῦν γὰρ ἀμφισβητοῦσιν, οἱ μὲν φάσκοντες
 τὴν πόλιν πεπραχέναι τὴν πράξιν, οἱ δ' οὐ τὴν πόλιν ἀλλὰ 35
 τὴν ὀλιγαρχίαν ἢ τὸν τύραννον· τοῦ δὲ πολιτικοῦ καὶ τοῦ
 νομοθέτου πᾶσαν ὁρῶμεν τὴν πραγματείαν οὔσαν περὶ πόλιν·
 2 ἡ δὲ πολιτεία τῶν τὴν πόλιν οἰκούντων ἐστὶ τάξις τις. ἐπεὶ
 δ' ἡ πόλις τῶν συγκειμένων, καθάπερ ἄλλο τι τῶν ὅλων
 μὲν συνεστώτων δ' ἐκ πολλῶν μορίων, δηλὸν ὅτι πρότερον 40
 ὁ πολίτης ζητητέος· ἡ γὰρ πόλις πολιτῶν τι πλήθος ἐστίν,
 ὥστε τίνα χρὴ καλεῖν πολίτην καὶ τίς ὁ πολίτης ἐστί, σκε- 1275 a
 πτέον. καὶ γὰρ ὁ πολίτης ἀμφισβητεῖται πολλάκις· οὐ
 γὰρ τὸν αὐτὸν ὁμολογοῦσι πάντες εἶναι πολίτην· ἔστι γάρ
 τις ὃς ἐν δημοκρατίᾳ πολίτης ὢν ἐν ὀλιγαρχίᾳ πολλάκις
 3 οὐκ ἔστι πολίτης. τοὺς μὲν οὖν ἄλλως πως τυγχάνοντας 5
 ταύτης τῆς προσηγορίας, οἷον τοὺς ποιητοὺς πολίτας, ἀφε-
 τέον· ὁ δὲ πολίτης οὐ τῷ οἰκεῖν που πολίτης ἐστίν (καὶ
 4 γὰρ μέτοικοι καὶ δοῦλοι κοινωνοῦσι τῆς οἰκῆσεως), οὐδ' οἱ
 τῶν δικαίων μετέχοντες οὕτως ὥστε καὶ δίκην ὑπέχειν καὶ
 δικάζεσθαι (τοῦτο γὰρ ὑπάρχει καὶ τοῖς ἀπὸ συμβόλων κοι- 10
 νωνοῦσιν· καὶ γὰρ ταῦτα τοῦτοις ὑπάρχει· πολλαχοῦ μὲν οὖν
 οὐδὲ τούτων τελέως οἱ μέτοικοι μετέχουσιν, ἀλλὰ νέμειν
 5 ἀνάγκη προστάτην, ὥστε ἀτελῶς πως μετέχουσι τῆς τοιαύτης
 κοινωνίας), ἀλλὰ καθάπερ καὶ παῖδας τοὺς μήπω δι' ἡλι-
 κίαν ἐγγεγραμμένους καὶ τοὺς γέροντας τοὺς ἀφειμένους 15

φατέον εἶναι μὲν πως πολίτας, οὐχ ἀπλῶς δὲ λίαν ἀλλὰ
 προστιθέντας τοὺς μὲν ἀτελεῖς τοὺς δὲ παρηκμακότας ἢ τι
 τοιοῦτον ἕτερον (οὐδὲν γὰρ διαφέρει· δῆλον γὰρ τὸ λεγόμε-
 νον)· ζητοῦμεν γὰρ τὸν ἀπλῶς πολίτην καὶ μηδὲν ἔχοντα
 20 τοιοῦτον ἔγκλημα διορθώσεως δεόμενον, ἐπεὶ καὶ περὶ τῶν
 ἀτίμων καὶ φυγάδων ἔστι τὰ τοιαῦτα καὶ διαπορεῖν καὶ
 λύειν. πολίτης δ' ἀπλῶς οὐδενὶ τῶν ἄλλων ὀρίζεται μᾶλ- 6
 λον ἢ τῷ μετέχειν κρίσεως καὶ ἀρχῆς. τῶν δ' ἀρχῶν αἱ
 μὲν εἰσι διηρημέναι κατὰ χρόνον, ὥστ' ἐνίας μὲν ὅλως δις
 25 τὸν αὐτὸν οὐκ ἔξεστιν ἄρχειν, ἢ διὰ τινων ὀρισμένων χρό-
 νων· ὁ δ' ἀόριστος, οἷον ὁ δικαστῆς καὶ ἐκκλησιαστής. τάχα 7
 μὲν οὖν ἂν φαίη τις οὐδ' ἄρχοντας εἶναι τοὺς τοιοῦτους, οὐδὲ
 μετέχειν διὰ ταῦτ' ἀρχῆς· καίτοι γελοῖον τοὺς κυριωτάτους
 ἀποστερεῖν ἀρχῆς. ἀλλὰ διαφερέτω μηδέν· περὶ ὀνόματος
 30 γὰρ ὁ λόγος· ἀνώνυμον γὰρ τὸ κοινὸν ἐπὶ δικαστοῦ καὶ
 ἐκκλησιαστοῦ, τί δεῖ ταῦτ' ἄμφω καλεῖν. ἔστω δὲ διορισμοῦ
 χάριν ἀόριστος ἀρχή. τίθεμεν δὲ πολίτας τοὺς οὕτω μετέ- 8
 χοντας. ὁ μὲν οὖν μάλιστ' ἂν ἐφαρμόσας πολίτης ἐπὶ
 πάντας τοὺς λεγομένους πολίτας σχεδὸν τοιοῦτός ἐστιν· δεῖ δὲ
 35 μὴ λανθάνειν ὅτι τῶν πραγμάτων ἐν οἷς τὰ ὑποκείμενα
 διαφέρει τῷ εἶδει, καὶ τὸ μὲν αὐτῶν ἐστὶ πρῶτον τὸ δὲ
 δεύτερον τὸ δ' ἐχόμενον, ἢ τὸ παράπαν οὐδέν ἐστιν, ἢ
 τοιαῦτα, τὸ κοινόν, ἢ γλίσχρως. τὰς δὲ πολιτείας ὁρῶμεν 9
 εἶδει διαφερούσας ἀλλήλων, καὶ τὰς μὲν ὑστέρας τὰς δὲ
 1275 b προτέρας οὕσας· τὰς γὰρ ἡμαρτημένας καὶ παρεκβεβηκυίας
 ἀναγκαῖον ὑστέρας εἶναι τῶν ἀναμαρτήτων (τὰς δὲ παρεκ-
 βεβηκυίας πῶς λέγομεν, ὕστερον ἔσται φανερόν). ὥστε καὶ
 τὸν πολίτην ἕτερον ἀναγκαῖον εἶναι τὸν καθ' ἐκάστην πολι-
 5 τείαν. διόπερ ὁ λεχθεὶς ἐν μὲν δημοκρατίᾳ μάλιστ' ἐστὶ 10
 πολίτης, ἐν δὲ ταῖς ἄλλαις ἐνδέχεται μὲν, οὐ μὴν ἀναγκαῖον.
 (ἐν) ἐνίαις γὰρ οὐκ ἔστι δῆμος, οὐδ' ἐκκλησίαν νομίζουσιν
 ἀλλὰ συγκλήτους, καὶ τὰς δίκας δικάζουσι κατὰ μέρος,
 οἷον ἐν Λακεδαιμόνι τὰς τῶν συμβολαίων δικάζει τῶν

- ἐφόρων ἄλλος ἄλλας, οἱ δὲ γέροντες τὰς φονικάς, ἑτέρα 10
- 11 δ' ἴσως ἀρχή τις ἑτέρας. τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ περὶ
Καρχηδὸνα· πάσας γὰρ ἀρχαί τινες κρίνουσι τὰς δίκας.
 ἀλλ' ἔχει γὰρ διόρθωσιν ὁ τοῦ πολίτου διορισμός· ἐν γὰρ
 ταῖς ἄλλαις πολιτείαις οὐχ ὁ ἀόριστος ἄρχων ἐκκλησιαστής
 ἐστὶ καὶ δικαστής, ἀλλὰ ὁ κατὰ τὴν ἀρχὴν ὠρισμένος· 15
 τούτων γὰρ ἢ πᾶσιν ἢ τισὶν ἀποδέδοται τὸ βουλευέσθαι καὶ
- 12 δικάζειν ἢ περὶ πάντων ἢ περὶ τινῶν. τίς μὲν οὖν ἐστὶν ὁ
 πολίτης, ἐκ τούτων φανερόν· ᾧ γὰρ ἐξουσία κοινωνεῖν ἀρχῆς
 βουλευτικῆς ἢ κριτικῆς, πολίτην ἤδη λέγομεν εἶναι ταύτης
 τῆς πόλεως, πόλιν δὲ τὸ τῶν τοιούτων πλῆθος ἱκανὸν πρὸς 20
 αὐτάρκειαν ζωῆς, ὥς ἀπλῶς εἰπεῖν· ὀρίζονται δὲ πρὸς 2
 τὴν χρῆσιν πολίτην τὸν ἐξ ἀμφοτέρων πολιτῶν καὶ μὴ
 θατέρου μόνον, οἷον πατρὸς ἢ μητρός· οἱ δὲ καὶ τοῦτ' ἐπὶ
 πλεόν ζητοῦσιν, οἷον ἐπὶ πάππους δύο ἢ τρεῖς ἢ πλείους. οὕτω
 δὲ ὀριζομένων πολιτικῶς καὶ ταχέως, ἀποροῦσί τινες τὸν 25
- 2 τρίτον ἐκείνον ἢ τέταρτον, πῶς ἔσται πολίτης. Γοργίας μὲν
 οὖν ὁ Λεοντῖνος, τὰ μὲν ἴσως ἀπορῶν τὰ δ' εἰρωνευόμενος,
 ἔφη, καθάπερ ὄλμους εἶναι τοὺς ὑπὸ τῶν ὀλμοποιῶν πεποιθη-
 μένους, οὕτω καὶ Λαρισαίους τοὺς ὑπὸ τῶν δημιουργῶν πε-
- 3 ποιημένους, εἶναι γὰρ τινὰς Λαρισσοποιούς· ἔστι δ' ἀπλοῦν· 30
 εἰ γὰρ μετεῖχον κατὰ τὸν ῥηθέντα διορισμὸν τῆς πολιτείας,
 ᾗσαν πολῖται· καὶ γὰρ οὐδὲ δυνατὸν ἐφαρμόττειν τὸ ἐκ
 πολίτου ἢ ἐκ πολίτιδος ἐπὶ τῶν πρώτων οἰκησάντων ἢ κτι-
 σάντων. ἀλλ' ἴσως ἐκείνο μάλλον ἔχει ἀπορίαν, ὅσοι
 μετέσχον μεταβολῆς γενομένης πολιτείας, οἷον Ἀθήνησιν 35
 ἐποίησε Κλεισθένης μετὰ τὴν τῶν τυράννων ἐκβολήν· πολ-
- 4 λους γὰρ ἐφυλέτευσε ξένους καὶ δούλους μετοίκους. τὸ δ' ἀμ-
 φισβήτημα πρὸς τούτους ἐστὶν οὐ τίς πολίτης, ἀλλὰ πότερον
 ἀδίκως ἢ δικαίως. καίτοι καὶ τοῦτό τις ἔτι προσαπορήσειεν,
 ἂρ' εἰ μὴ δικαίως πολίτης, οὐ πολίτης, ὥς ταῦτ' ἀναμένον 1276 a
- 5 τοῦ τ' ἀδίκου καὶ τοῦ ψευδοῦς. ἐπεὶ δ' ὁρῶμεν καὶ ἄρχοντάς
 τινὰς ἀδίκως, οὓς ἄρχειν μὲν φήσομεν ἀλλ' οὐ δικαίως, ὁ

δὲ πολίτης ἀρχῇ τινὶ διωρισμένος ἐστίν (ὁ γὰρ κοινωνῶν τῆς
5 τοιαύτης ἀρχῆς πολίτης ἐστίν, ὡς ἔφαμεν), δῆλον ὅτι πολί-
3 τας μὲν εἶναι φατέον καὶ τούτους, περὶ δὲ τοῦ δικαίως ἢ
μὴ δικαίως συνάπτει πρὸς τὴν εἰρημένην πρότερον ἀμφισ-
βήτησιν. ἀποροῦσι γάρ τινες πόθ' ἢ πόλιν ἔπραξε καὶ πότε
οὐχ ἢ πόλιν, οἷον ὅταν ἐξ ὀλιγαρχίας ἢ τυραννίδος γένηται
10 δημοκρατία. τότε γὰρ οὔτε τὰ συμβόλαια ἔνιοι βούλονται 2
διαλύειν, ὡς οὐ τῆς πόλεως ἀλλὰ τοῦ τυράννου λαβόντος,
οὐτ' ἄλλα πολλὰ τῶν τοιούτων, ὡς ἐνίας τῶν πολιτειῶν τῷ
κρατεῖν οὔσας, ἀλλὰ οὐ διὰ τὸ κοινῇ συμφέρον. εἴπερ οὖν
καὶ δημοκρατοῦνταί τινες κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον, ὁμοίως
15 τῆς πόλεως φατέον εἶναι ταύτης τὰς τῆς πολιτείας ταύτης
πράξεις καὶ τὰς ἐκ τῆς ὀλιγαρχίας καὶ τῆς τυραννίδος.
ἔοικε δ' οἰκείος ὁ λόγος εἶναι τῆς ἀπορίας ταύτης, πῶς 3
ποτέ χρὴ λέγειν τὴν πόλιν εἶναι τὴν αὐτὴν ἢ μὴ τὴν
αὐτὴν ἀλλ' ἑτέραν. ἢ μὲν οὖν ἐπιπολαιότητι τῆς ἀπορίας
20 ζήτησις περὶ τὸν τόπον καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἐστίν· ἐνδέχεται
γὰρ διαφευχθῆναι τὸν τόπον καὶ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τοὺς
μὲν ἕτερον τοὺς δ' ἕτερον οἰκῆσαι τόπον. ταύτην μὲν οὖν 4
πραoτέραν θετέον τὴν ἀπορίαν (πολλαχῶς γὰρ τῆς πόλεως
λεγομένης ἐστὶ πῶς εὐμάρεια τῆς τοιαύτης ζητήσεως)· ὁμοίως
25 δὲ καὶ τῶν τὸν αὐτὸν κατοικούντων ἀνθρώπων πότε δεῖ
νομίζειν μίαν εἶναι τὴν πόλιν. οὐ γὰρ δὴ τοῖς τεύχεσιν· 5
εἷη γὰρ ἂν Πελοποννήσῳ περιβαλεῖν ἐν τείχος. τοιαύτη
δ' ἴσως ἐστὶ καὶ Βαβυλῶν καὶ πᾶσα ἥτις ἔχει περιγραφὴν
μᾶλλον ἔθνους ἢ πόλεως· ἥς γέ φασιν ἐλασκυίας τρίτην
30 ἡμέραν οὐκ αἰσθῆσθαι τι μέρος τῆς πόλεως. ἀλλὰ περὶ 6
μὲν ταύτης τῆς ἀπορίας εἰς ἄλλον καιρὸν χρήσιμος ἢ σκέ-
ψις· περὶ γὰρ μεγέθους τῆς πόλεως, τό τε πόσον καὶ
πότερον ἔθνος ἐν ἢ πλείω συμφέρει, δεῖ μὴ λανθάνειν τὸν
πολιτικόν· ἀλλὰ τῶν αὐτῶν κατοικούντων τὸν αὐτὸν τόπον,
35 πότερον ἕως ἂν ᾗ τὸ γένος ταῦτ' ὧν κατοικούντων, τὴν
αὐτὴν εἶναι φατέον πόλιν, καίπερ αἰεὶ τῶν μὲν φθειρομέ-

1276 a 4—1276 b 29.

5

νων τῶν δὲ γινομένων, ὥσπερ καὶ ποταμοὺς εἰώθαμεν λέγειν
 τοὺς αὐτοὺς καὶ κρήνας τὰς αὐτάς, καίπερ αἰεὶ τοῦ μὲν ἐπι-
 γινομένου νάματος τοῦ δ' ὑπεξιόντος, ἡ τοὺς μὲν ἀνθρώπους
 φατέον εἶναι τοὺς αὐτοὺς διὰ τὴν τοιαύτην αἰτίαν, τὴν δὲ 40
 7 πόλιν ἑτέραν; εἴπερ γάρ ἐστι κοινωνία τις ἡ πόλις, ἔστι δὲ 1276 b
 κοινωνία πολιτῶν πολιτείας, γιγνομένης ἑτέρας τῷ εἶδει
 καὶ διαφερούσης τῆς πολιτείας ἀναγκαῖον εἶναι δόξειεν ἂν
 καὶ τὴν πόλιν εἶναι μὴ τὴν αὐτήν, ὥσπερ γε καὶ χορὸν
 ὅτε μὲν κωμικὸν ὅτε δὲ τραγικὸν ἕτερον εἶναι φαμεν, τῶν 5
 8 αὐτῶν πολλάκις ἀνθρώπων ὄντων, ὁμοίως δὲ καὶ πᾶσαν
 ἄλλην κοινωνίαν καὶ σύνθεσιν ἑτέραν, ἂν εἶδος ἕτερον ἢ τῆς
 συνθέσεως, οἷον ἀρμονίαν τῶν αὐτῶν φθόγγων ἑτέραν εἶναι
 9 λέγομεν, ἂν ὅτε μὲν ἡ Δωρίος ὅτε δὲ Φρύγιος. εἰ δὲ
 τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, φανερόν ὅτι μάλιστα λεκτέον τὴν 10
 αὐτὴν πόλιν εἰς τὴν πολιτείαν βλέποντας· ὄνομα δὲ κα-
 λεῖν ἕτερον ἢ ταῦτόν ἐξεστι καὶ τῶν αὐτῶν κατοικοῦντων
 αὐτὴν καὶ πᾶμπαν ἑτέρων ἀνθρώπων. εἰ δὲ δίκαιον δια-
 λύειν ἢ μὴ διαλύειν, ὅταν εἰς ἑτέραν μεταβάλλῃ πολιτείαν
 ἢ πόλις, λόγος ἕτερος. 15

Τῶν δὲ νῦν εἰρημένων ἐχόμενόν ἐστιν ἐπισκέψασθαι 4
 πότερον τὴν αὐτὴν ἀρετὴν ἀνδρὸς ἀγαθοῦ καὶ πολίτου
 σπουδαίου θετέον, ἢ μὴ τὴν αὐτήν. ἀλλὰ μὴν εἴ γε τοῦτο
 τυχεῖν δεῖ ζητήσεως, τὴν τοῦ πολίτου τύφῳ τινὶ πρῶτον
 ληπτέον. ὥσπερ οὖν ὁ πλωτὴρ εἰς τις τῶν κοινωνῶν ἐστίν, 20
 2 οὕτω καὶ τὸν πολίτην φαμέν. τῶν δὲ πλωτῆρων καίπερ
 ἀνομοίων ὄντων τὴν δύναμιν (ὁ μὲν γάρ ἐστιν ἐρέτης, ὁ δὲ
 κυβερνήτης, ὁ δὲ πρῶρεὺς, ὁ δ' ἄλλην τιν' ἔχων τοιαύτην
 ἐπωνυμίαν) δῆλον ὡς ὁ μὲν ἀκριβέστατος ἐκάστου λόγος
 ἴδιος ἔσται τῆς ἀρετῆς, ὁμοίως δὲ καὶ κοινός τις ἐφαρμόσει 25
 πᾶσιν. ἢ γὰρ σωτηρία τῆς ναυτιλίας ἔργον ἐστὶν αὐτῶν
 3 πάντων· τούτου γὰρ ἕκαστος ὀρέγεται τῶν πλωτῆρων. ὁμοίως
 τοίνυν καὶ τῶν πολιτῶν, καίπερ ἀνομοίων ὄντων, ἡ σωτηρία
 τῆς κοινωνίας ἔργον ἐστί, κοινωνία δ' ἐστὶν ἡ πολιτεία·

- 30 διὸ τὴν ἀρετὴν ἀναγκαῖον εἶναι τοῦ πολίτου πρὸς τὴν πολι-
τείαν. εἴπερ οὖν ἐστὶ πλείω πολιτείας εἶδη, δῆλον ὡς οὐκ
ἐνδέχεται τοῦ σπουδαίου πολίτου μίαν ἀρετὴν εἶναι τὴν τε-
λείαν· τὸν δ' ἀγαθὸν ἄνδρα φαμέν κατὰ μίαν ἀρετὴν εἶναι
τὴν τελείαν. ὅτι μὲν οὖν ἐνδέχεται πολίτην ὄντα σπουδαῖον 4
- 35 μὴ κεκτῆσθαι τὴν ἀρετὴν καθ' ἣν σπουδαῖος ἀνὴρ, φανερόν·
οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ κατ' ἄλλον τρόπον ἔστι διαποροῦντας ἐπελ-
θεῖν τὸν αὐτὸν λόγον περὶ τῆς ἀρίστης πολιτείας. εἰ γὰρ 5
ἀδύνατον ἐξ ἀπάντων σπουδαίων ὄντων εἶναι πόλιν, δεῖ δ'
ἕκαστον τὸ καθ' αὐτὸν ἔργον εὖ ποιεῖν, τοῦτο δ' ἀπ' ἀρετῆς·
- 40 ἐπεὶ δὲ ἀδύνατον ὁμοίους εἶναι πάντας τοὺς πολίτας, οὐκ ἂν
1277 a εἴη μία ἀρετὴ πολίτου καὶ ἀνδρὸς ἀγαθοῦ. τὴν μὲν γὰρ τοῦ
σπουδαίου πολίτου δεῖ πᾶσιν ὑπάρχειν (οὕτω γὰρ ἀρίστην
ἀναγκαῖον εἶναι τὴν πόλιν), τὴν δὲ τοῦ ἀνδρὸς τοῦ ἀγαθοῦ
ἀδύνατον, εἰ μὴ πάντας ἀναγκαῖον ἀγαθοὺς εἶναι τοὺς ἐν
- 5 τῇ σπουδαίᾳ πόλει πολίτας. ἔτι ἐπεὶ ἐξ ἀνομοίων ἢ πόλεις, 6
ὥσπερ ζῶον εὐθὺς ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος καὶ ψυχὴ ἐκ
λόγου καὶ ὀρέξεως καὶ οἰκίας ἐξ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς καὶ
κτησίς ἐκ δεσπότου καὶ δούλου, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ πόλεις
ἐξ ἀπάντων τε τούτων καὶ πρὸς τούτοις ἐξ ἄλλων ἀνομοίων
- 10 συνέστηκεν εἰδῶν, ἀνάγκη μὴ μίαν εἶναι τὴν τῶν πολιτῶν
πάντων ἀρετὴν, ὥσπερ οὐδὲ τῶν χορευτῶν κορυφαίου καὶ
παραστάτου. διότι μὲν τοίνυν ἀπλῶς οὐχ ἡ αὐτὴ, φανερόν 7
ἐκ τούτων· ἀλλ' ἄρα ἔσται τινὸς ἡ αὐτὴ ἀρετὴ πολίτου τε
σπουδαίου καὶ ἀνδρὸς σπουδαίου; φαμέν δὴ τὸν ἄρχοντα τὸν
- 15 σπουδαῖον ἀγαθὸν εἶναι καὶ φρόνιμον, τὸν δὲ πολιτικὸν
ἀναγκαῖον εἶναι φρόνιμον. καὶ τὴν παιδείαν δ' εὐθὺς 8
ἐτέραν εἶναι λέγουσί τινες ἄρχοντος, ὥσπερ καὶ φαίνονται
οἱ τῶν βασιλέων υἱεῖς ἵππικὴν καὶ πολεμικὴν παιδευόμενοι,
καὶ Εὐριπίδης φησὶ “μή μοι τὰ κόμπυ', ἀλλ' ὧν πόλει
- 20 δεῖ,” ὡς οὐσάν τινα ἄρχοντος παιδεῖαν. εἰ δὲ ἡ αὐτὴ ἀρετὴ 9
ἄρχοντός τε ἀγαθοῦ καὶ ἀνδρὸς ἀγαθοῦ, πολίτης δ' ἐστὶ καὶ
ὁ ἀρχόμενος, οὐχ ἡ αὐτὴ ἀπλῶς ἂν εἴη πολίτου καὶ ἀνδρός,

1276 b 30—1277 b 16.

7

- τινὸς μέντοι πολίτου· οὐ γὰρ ἡ αὐτὴ ἀρχοντος καὶ πολίτου,
καὶ διὰ τοῦτ' ἴσως Ἰάσων ἔφη πεινῆν, ὅτε μὴ τυραννοῖ, ὥς
- 10 οὐκ ἐπιστάμενος ιδιώτης εἶναι. ἀλλὰ μὴν ἐπαινείται γὰρ τὸ 25
δύνασθαι ἀρχειν καὶ ἀρχεσθαι, καὶ πολίτου δοκίμου (δοκεῖ) ἡ
ἀρετὴ εἶναι τὸ δύνασθαι καὶ ἀρχειν καὶ ἀρχεσθαι καλῶς. εἰ
οὖν τὴν μὲν τοῦ ἀγαθοῦ ἀνδρὸς τίθεμεν ἀρχικὴν, τὴν δὲ τοῦ
- 11 πολίτου ἄμφω, οὐκ ἂν εἴη ἄμφω ἐπαινέτα ὁμοίως. ἐπεὶ οὖν
ποτὲ δοκεῖ ἕτερα καὶ οὐ ταῦτ' αὖτε δεῖν τὸν ἀρχοντα μαν- 30
θάνειν καὶ τὸν ἀρχόμενον, τὸν δὲ πολίτην ἀμφοτέρ' ἐπί-
στασθαι καὶ μετέχειν ἀμφοῖν, τούντευθεν ἂν κατίδοι τις.
ἔστι γὰρ ἀρχὴ δεσποτική· ταύτην δὲ τὴν περὶ ἀναγκαῖα
λέγομεν, ἃ ποιεῖν ἐπίστασθαι τὸν ἀρχοντ' οὐκ ἀναγκαῖον,
ἀλλὰ χρῆσθαι μᾶλλον· θάτερον δὲ καὶ ἀνδραποδῶδες. 35
- 12 λέγω δὲ θάτερον τὸ δύνασθαι καὶ ὑπηρετεῖν τὰς διακονικὰς
πράξεις. δούλου δ' εἶδη πλείω λέγομεν· αἱ γὰρ ἐργασίαι
πλείους. ὧν ἓν μέρος κατέχουσιν οἱ χερνῆτες· οὗτοι δ'
εἰσὶν, ὥσπερ σημαίνει καὶ τοῦνομ' αὐτούς, οἱ ζῶντες ἀπὸ
τῶν χειρῶν, ἐν οἷς ὁ βάνουσος τεχνίτης ἐστίν. διὸ παρ' 1277 b
ἐνίοις οὐ μετεῖχον οἱ δημιουργοὶ τὸ παλαιὸν ἀρχῶν, πρὶν
- 13 δῆμον γενέσθαι τὸν ἔσχατον. τὰ μὲν οὖν ἔργα τῶν ἀρχο-
μένων οὕτως οὐ δεῖ τὸν ἀγαθὸν οὐδὲ τὸν πολιτικὸν οὐδὲ τὸν
πολίτην τὸν ἀγαθὸν μανθάνειν, εἰ μὴ ποτε χρεῖας χάριν 5
αὐτῷ πρὸς αὐτόν· οὐ γὰρ ἔτι συμβαίνει γίνεσθαι τὸν μὲν
δεσπότην τὸν δὲ δοῦλον· ἀλλ' ἔστι τις ἀρχὴ καθ' ἣν ἀρχει
- 14 τῶν ὁμοίων τῷ γένει καὶ τῶν ἐλευθέρων· ταύτην γὰρ
λέγομεν εἶναι τὴν πολιτικὴν ἀρχήν, ἣν δεῖ τὸν ἀρχοντα
ἀρχόμενον μαθεῖν, οἷον ἱππαρχεῖν ἱππαρχηθέντα, στρατηγεῖν 10
στρατηγηθέντα καὶ ταξιαρχήσαντα καὶ λοχαγήσαντα. διὸ
λέγεται καὶ τοῦτο καλῶς, ὥς οὐκ ἔστιν εὖ ἄρξαι μὴ
- 15 ἀρχθέντα. τούτων δὲ ἀρετὴ μὲν ἑτέρα, δεῖ δὲ τὸν πολίτην
τὸν ἀγαθὸν ἐπίστασθαι καὶ δύνασθαι καὶ ἀρχεσθαι καὶ
ἀρχειν, καὶ αὕτη ἀρετὴ πολίτου, τὸ τὴν τῶν ἐλευθέρων 15
- 16 ἀρχὴν ἐπίστασθαι ἐπ' ἀμφοτέρω. καὶ ἀνδρὸς δὲ ἀγαθοῦ

ἀμφω, καὶ εἰ ἕτερον εἶδος σωφροσύνης καὶ δικαιοσύνης ἀρχικῆς, καὶ γὰρ ἀρχομένου μὲν ἐλευθέρου δέ, δῆλον ὅτι οὐ μίᾳ ἂν εἴῃ τοῦ ἀγαθοῦ ἀρετή, οἷον δικαιοσύνη, ἀλλ' εἶδη
 20 ἔχουσα καθ' ἃ ἄρξει καὶ ἄρξεται, ὥσπερ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ἑτέρα σωφροσύνη καὶ ἀνδρία (δόξαί γὰρ ἂν εἶναι 17 δειλὸς ἀνὴρ, εἰ οὕτως ἀνδρείος εἴη ὥσπερ γυνὴ ἀνδρεία, καὶ γυνὴ λάλος, εἰ οὕτω κοσμία εἴη ὥσπερ ὁ ἀνὴρ ὁ ἀγαθός), ἐπεὶ καὶ οἰκονομία ἑτέρα ἀνδρὸς καὶ γυναικός (τοῦ μὲν
 25 γὰρ κτᾶσθαι, τῆς δὲ φυλάττειν ἔργον ἐστίν). ἡ δὲ φρόνησις ἀρχοντος ἴδιος ἀρετὴ μόνῃ· τὰς γὰρ ἄλλας ἔοικεν ἀναγκαῖον εἶναι κοινὰς καὶ τῶν ἀρχομένων καὶ τῶν ἀρχόντων, ἀρχομένου δέ γε οὐκ ἔστιν ἀρετὴ φρόνησις, ἀλλὰ δόξα 18 ἀληθής· ὥσπερ αὐλοποιὸς γὰρ ὁ ἀρχόμενος, ὁ δ' ἄρχων
 30 αὐλητῆς ὁ χρώμενος. πότερον μὲν οὖν ἡ αὕτη ἀρετὴ ἀνδρὸς ἀγαθοῦ καὶ πολίτου σπουδαίου ἢ ἑτέρα, καὶ πῶς ἡ αὕτη καὶ πῶς ἑτέρα, φανερόν ἐκ τούτων·

5 Περὶ δὲ τὸν πολίτην ἔτι λείπεται τις τῶν ἀποριῶν. ὥς ἀληθῶς γὰρ πότερον πολίτης ἐστὶν ᾧ κοινωνεῖν ἔξεστιν
 35 ἀρχῆς, ἢ καὶ τοὺς βαναύσους πολίτας θετέον; εἰ μὲν οὖν καὶ τούτους θετέον οἷς μὴ μέτεστιν ἀρχῶν, οὐχ οἷόν τε παντὸς εἶναι πολίτου τὴν τοιαύτην ἀρετὴν (οὗτος γὰρ πολίτης)· εἰ δὲ μηδεὶς τῶν τοιούτων πολίτης, ἐν τίνι μέρει θετέος ἕκαστος; οὐδὲ γὰρ μέτοικος οὐδὲ ξένος. ἡ διὰ γε τοῦτον τὸν λό- 2
 1278 a γον οὐδὲν φήσομεν συμβαίνειν ἄτοπον; οὐδὲ γὰρ οἱ δοῦλοι τῶν εἰρημένων οὐδέν, οὐδ' οἱ ἀπελεύθεροι. τοῦτο γὰρ ἀληθές, ὥς οὐ πάντας θετέον πολίτας ὧν ἄνευ οὐκ ἂν εἴῃ πόλις, ἐπεὶ οὐδ' οἱ παῖδες ὡσαύτως πολῖται καὶ οἱ ἄνδρες, ἀλλ'
 5 οἱ μὲν ἀπλῶς οἱ δ' ἐξ ὑποθέσεως· πολῖται μὲν γὰρ εἰσιν, ἀλλ' ἀτελεῖς. ἐν μὲν οὖν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις παρ' ἐνίοις 3 ἦν δοῦλον τὸ βάνανσον ἢ ξενικόν· διόπερ οἱ πολλοὶ τοιοῦτοι καὶ νῦν· ἡ δὲ βελτίστη πόλις οὐ ποιήσει βάνανσον πολίτην. εἰ δὲ καὶ οὗτος πολίτης, ἀλλὰ πολίτου ἀρετὴν ἣν εἵπομεν
 10 λεκτέον οὐ παντός, οὐδ' ἐλευθέρου μόνον, ἀλλ' ὅσοι τῶν ἔργων

1277 b 17—1278 b 3.

9

4 εἰσὶν ἀφειμένοι τῶν ἀναγκαίων. τῶν δ' ἀναγκαίων οἱ μὲν
 ἐνὶ λειτουργοῦντες τὰ τοιαῦτα δοῦλοι, οἱ δὲ κοινῇ βάνανσοι
 καὶ θῆτες. φανερόν δ' ἐντεῦθεν μικρὸν ἐπισκεψαμένοις
 πῶς ἔχει περὶ αὐτῶν· αὐτὸ γὰρ φανέν τὸ λεχθὲν ποιεῖ
 5 δῆλον. ἐπεὶ γὰρ πλείους εἰσὶν αἱ πολιτεῖαι, καὶ εἶδη πο- 15
 λίτου ἀναγκαῖον εἶναι πλείω, καὶ μάλιστα τοῦ ἀρχομένου
 πολίτου, ὥστ' ἐν μὲν τινι πολιτείᾳ τὸν βάνανσον ἀναγκαῖον
 εἶναι καὶ τὸν θῆτα πολίτας, ἐν τισὶ δ' ἀδύνατον, οἷον εἴ
 τίς ἐστιν ἣν καλοῦσιν ἀριστοκρατικὴν καὶ ἐν ἣ κατ' ἀρετὴν
 αἱ τιμαὶ δίδονται καὶ κατ' ἀξίαν· οὐ γὰρ οἷόν τ' ἐπιτηδεῦ- 20
 6σαι τὰ τῆς ἀρετῆς ζῶντα βίον βάνανσον ἢ θητικόν. ἐν δὲ
 ταῖς ὀλιγαρχίαις θῆτα μὲν οὐκ ἐνδέχεται εἶναι πολίτην
 (ἀπὸ τιμημάτων γὰρ μακρῶν αἱ μεθέξεις τῶν ἀρχῶν),
 βάνανσον δ' ἐνδέχεται· πλουτοῦσι γὰρ καὶ οἱ πολλοὶ τῶν
 7 τεχνιτῶν. ἐν Θῆβαις δὲ νόμος ἦν τὸν δέκα ἐτῶν μὴ ἀπε- 25
 σχημένον τῆς ἀγορᾶς μὴ μετέχειν ἀρχῆς. ἐν πολλαῖς δὲ
 πολιτείαις προσεφέλκεται καὶ τῶν ξένων ὁ νόμος· ὁ γὰρ
 ἐκ πολίτιδος ἔν τισι δημοκρατίαις πολίτης ἐστίν· τὸν αὐτὸν
 8 δὲ τρόπον ἔχει καὶ τὰ περὶ τοὺς νόθους παρὰ πολλοῖς. οὐ
 μὴν ἀλλ' ἐπεὶ δι' ἔνδειαν τῶν γνησίων πολιτῶν ποιοῦνται 30
 πολίτας τοὺς τοιοῦτους (διὰ γὰρ ὀλιγανθρωπίαν οὕτω χρῶνται
 τοῖς νόμοις), εὐποροῦντες δ' ὄχλου κατὰ μικρὸν παραιροῦν-
 ται τοὺς ἐκ δούλου πρῶτον ἢ δούλης, εἶτα τοὺς ἀπὸ γυναικῶν,
 9 τέλος δὲ μόνον τοὺς ἐξ ἀμφοῖν ἀστῶν πολίτας ποιοῦσιν. ὅτι
 μὲν οὖν εἶδη πλείω πολίτου, φανερόν ἐκ τούτων, καὶ ὅτι λέ- 35
 γεται μάλιστα πολίτης ὁ μετέχων τῶν τιμῶν, ὥσπερ καὶ
 "Ὁμηρος ἐποίησεν " ὥσεί τιν' ἀτίμητον μετανάστην". ὥσπερ
 μέτοικος γὰρ ἐστίν ὁ τῶν τιμῶν μὴ μετέχων. ἀλλ' ὅπου
 τὸ τοιοῦτον ἐπικεκρυμμένον ἐστίν, ἀπάτης χάριν τῶν συνοι-
 10 κούντων ἐστίν. πότερον μὲν οὖν ἐτέραν ἢ τὴν αὐτὴν θετέον 40
 καθ' ἣν ἀνὴρ ἀγαθὸς ἐστὶ καὶ πολίτης σπουδαῖος, δῆλον ἐκ 1278 b
 τῶν εἰρημένων, ὅτι τινὸς μὲν πόλεως ὁ αὐτὸς τινὸς δ' ἕτερος,
 κάκεῖνος οὐ πᾶς ἀλλ' ὁ πολιτικὸς καὶ κύριος ἢ δυνάμενος

εἶναι κύριος, ἢ καθ' αὐτὸν ἢ μετ' ἄλλων, τῆς τῶν κοινῶν
 5 ἐπιμελείας·
 6 Ἐπεὶ δὲ ταῦτα διώρισται, τὸ μετὰ ταῦτα σκεπτέον
 πότερον μίαν θετέον πολιτείαν ἢ πλείους, καὶ εἰ πλείους,
 τίνες καὶ πόσαι, καὶ διαφοραὶ τίνες αὐτῶν εἰσίν. ἔστι δὲ
 πολιτεία πόλεως τάξις τῶν τε ἄλλων ἀρχῶν καὶ μάλιστα
 10 τῆς κυρίας πάντων· κύριον μὲν γὰρ πανταχοῦ τὸ πολί-
 τευμα τῆς πόλεως, πολίτευμα δ' ἐστὶν ἡ πολιτεία· λέγω 2
 δ' οἷον ἐν μὲν ταῖς δημοκρατικαῖς κύριος ὁ δῆμος, οἱ δ'
 ὀλίγοι τούναντίον ἐν ταῖς ὀλιγαρχίαις· φαμὲν δὲ καὶ
 πολιτείαν ἐτέραν εἶναι τούτων. τὸν αὐτὸν δὲ τοῦτον ἐροῦμεν
 15 λόγον καὶ περὶ τῶν ἄλλων. ὑποθετέον δὴ πρῶτον τίνος
 χάριν συνέστηκε πόλις, καὶ τῆς ἀρχῆς εἶδη πόσα τῆς περὶ
 ἀνθρώπου καὶ τὴν κοινωνίαν τῆς ζωῆς. εἴρηται δὴ κατὰ 3
 τοὺς πρώτους λόγους, ἐν οἷς περὶ οἰκονομίας διωρίσθη καὶ δε-
 σποτείας, καὶ ὅτι φύσει μὲν ἐστὶν ἄνθρωπος ζῶν πολιτικόν,
 20 διὸ καὶ μὴδὲν δεόμενοι τῆς παρ' ἀλλήλων βοηθείας [οὐκ
 ἔλαττον] ὀρέγονται τοῦ συζῆν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸ κοινῇ
 συμφέρον συνάγει, καθ' ὅσον ἐπιβάλλει μέρος ἐκάστω τοῦ
 ζῆν καλῶς. μάλιστα μὲν οὖν τοῦτ' ἐστὶ τέλος, καὶ κοινῇ 4
 πᾶσι καὶ χωρὶς· συνέρχονται δὲ καὶ τοῦ ζῆν ἕνεκεν αὐτοῦ
 25 καὶ συνέχουσι τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν, ἴσως γὰρ ἕνεστί τι
 τοῦ καλοῦ μόνον καὶ κατὰ τὸ ζῆν αὐτὸ μόνον, ἀν μὴ τοῖς
 χαλεποῖς κατὰ τὸν βίον ὑπερβάλλῃ λίαν. δῆλον δ' ὡς 5
 καρτεροῦσι πολλὴν κακοπάθειαν οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων
 γλιχόμενοι τοῦ ζῆν, ὡς ἐνούσης τινὸς εὐημερίας ἐν αὐτῷ καὶ
 30 γλυκύτητος φυσικῆς. ἀλλὰ μὴν καὶ τῆς ἀρχῆς γε τοὺς
 λεγομένους τρόπους ῥάδιον διελεῖν· καὶ γὰρ ἐν τοῖς ἑξωτε-
 ρικοῖς λόγοις διοριζόμεθα περὶ αὐτῶν πολλάκις. ἡ μὲν γὰρ 6
 δεσποτεία, καίπερ ὄντος κατ' ἀλήθειαν τῷ τε φύσει δούλῳ
 καὶ τῷ φύσει δεσπότη ταυτοῦ συμφέροντος, ὅμως ἄρχει
 35 πρὸς τὸ τοῦ δεσπότης συμφέρον οὐδὲν ἡττον, πρὸς δὲ τὸ τοῦ
 δούλου κατὰ συμβεβηκός· οὐ γὰρ ἐνδέχεται φθειρομένου τοῦ